

ROCZNIK TOMISTYCZNY
2 (2013)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
2 (2013)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY
2 (2013)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Maciej Słęcki, Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL: Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Tomasz Stępień, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Tadeusz Klimski, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Wojciech Falkowski, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień
Marie-Dominique Goutierre
Marek Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Maciej Igielski (język polski), Adam Filipowicz (łacina, greka), Magdalena Płotka (łacina, angielski), Izabella Andrzejuk (francuski), Michał Zembrzusi (łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2013

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl

e-mail: ksiegarnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	9
Michał Zembrzuski Profesora Tadeusza Klimskiego badanie problematyki prawdy w filozofii starożytnej i średniowiecznej.....	11
Artur Andrzejuk Tadeusza Klimskiego realistyczna interpretacja problemu jedności.....	19

Rozprawy i artykuły

Tomasz Pawlikowski Poznawalność bytu. Parmenides i św. Tomasz z Akwinu.....	31
Marek P. Prokop „Możliwość” czy „możność”. Wprowadzenie do problematyki.....	55
Jarosław Gałuszka Trzy rozumienia <i>generatio</i> w herezji Ariusza oraz sposoby ich przezwyciężenia w tekstach Tomasza z Akwinu.....	69
Marcin Trepczyński The demonstrability of God's existence in <i>Summa theologiae</i> of Albert the Great on the background of writings of Thomas Aquinas.....	79
Artur Andrzejuk Egzystencjalna metafizyka bytu w traktacie <i>De ente et essentia</i> Tomasza z Akwinu.....	95
Paulina Sulenta Ogół czy konkret przedmiotem ludzkiego poznania? Rozważania na podstawie q. 2 a. 6. <i>Quaestiones disputatae De veritate – De scientia Dei</i>	113
Michał Zembrzuski Poznanie niewyraźne Boga (<i>cognitio confusa</i>) – Tomasz z Akwinu i Kartezjusz.....	137
Andrzej Marek Nowik Filozofia tomistyczna w metodologii historii Feliksa Konecznego.....	155
Izabella Andrzejuk Człowiek i kontemplacja. Antropologiczne podstawy poznania Boga w rozumieniu Aleksandra Żychlińskiego.....	169
Wojciech Golonka Saint Thomas d'Aquin en tant que philosophe: le problème des sources.....	183

Tłumaczenia

Michał Zembrzuski Koncepcja intelektu czynnego w <i>De spiritualibus creaturis</i> Tomasza z Akwinu.....	197
---	-----

Tomasz z Akwinu	
O stworzeniach duchowych, a. 10 (tłum. Michał Zembrzuski).....	209
Étienne Gilson	
Wykład wygłoszony w Sali Studyjnej Instytutu Studiów Średniowiecznych w Toronto 13 grudnia 1932 roku (tłum. Marcin Andrusieczko, Izabella Andrzejuk).....	235

Sprawozdania i recenzje

Magdalena Płotka	
Tomizm na konferencjach „W kręgu średniowiecznej antropologii” (2011) oraz „W kręgu średniowiecznej metafizyki” (2013) organizowanych przez Sekcję Historii Filozofii UKSW.....	245
Magdalena Płotka	
Sprawozdanie z wizyty historyków filozofii na Uniwersytecie Gdańskim w ramach projektu badawczego pt. „Historia filozofii jako problem filozoficzny”.....	249
Michał Zembrzuski	
Sprawozdanie z wręczenia Nagród imienia Profesora Mieczysława Gogacza i sympozjum pt. „Tomizm konsekwentny”.....	271
Tadeusz Klimski	
Recenzja: Jacek Grzybowski, <i>Byt, Tożsamość, Naród. Próba wyjaśnienia formuły „tożsamość narodowa” w perspektywie metafizyki</i> , Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2012, ss. 693.....	257
Michał Zembrzuski	
Recenzja: M. Trepczyński, <i>Ścieżki myślenia Alberta Wielkiego i Tomasza z Akwinu, „Campidoglio”</i> , Warszawa 2013, ss. 232.....	263
Tomasz Pawlikowski	
Recenzja: Tadeusz Kuczyński – <i>Od poznania świata do poznania Boga</i> , Wydawnictwo Petrus, Kraków 2013, ss. 172.....	269
Jacek Grzybowski	
Polityka, moralność, cnota – harmonia czy antynomia? Refleksje nad książką Adama Machowskiego <i>Teologia polityczna św. Tomasza z Akwinu. Antropologiczno-etyczna interpretacja traktatu „De regno”</i> , Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2011, ss. 45.....	277
Izabella Andrzejuk	
Recenzja: M. Płotka, <i>Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora (Opera philosophorum medii aevii, t. 12)</i> , Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2013, ss. 220.....	287
Nota o Autorach.....	291

Table of contents

Editorial	9
Michał Zembrzuski	
Profesor Tadeusz Klimski's study the issue of truth in ancient and medieval philosophy	11
Artur Andrzejuk	
Tadeusz Klimski's realistic interpretation of the problem of unity	19

Dissertations and articles

Tomasz Pawlikowski	
Cognoscibility of Being. Case of Parmenides and St. Thomas Aquinas	31
Marek P. Prokop	
Potentiality or potency. Introduction to the problems	55
Jarosław Gałuszka	
Three ways of understanding <i>generatio</i> in heresy of Arius and ways to overcome them in the texts of Thomas Aquinas	69
Marcin Trepczyński	
The demonstrability of God's existence in <i>Summa theologiae</i> of Albert the Great on the background of writings of Thomas Aquinas	79
Artur Andrzejuk	
Existential metaphysics of being in Thomas' Aquinas treatise <i>De ente et essentia</i>	95
Paulina Sulenta	
Is the Generality or the Concrete Thing the Object of Human Knowledge? Reflections based on Article 6 of the Question 2 of <i>Quaestiones disputatae De Veritate – De scientia Dei</i>	113
Michał Zembrzuski	
Confused cognition of God (<i>cognitio confusa</i>) – St. Thomas Aquinas and Descartes	137
Andrzej Marek Nowik	
Thomistic philosophy in the historical methodology of Feliks Koneczny	155
Izabella Andrzejuk	
Man and contemplation. The anthropological basis for the knowledge of God in the account of Aleksander Żychlinski	169
Wojciech Golonka	
Saint Thomas Aquinas as a philosopher: the problem of sources	183

Translations

Michał Zembrzuski	
The concept of the active intellect in <i>De spiritualibus creaturis</i> by Thomas Aquinas	197

Tomasz z Akwinu	
On spirituals creatures, a.10 (trans. Michał Zembrzuski).....	209
Étienne Gilson	
Lecture given at the Hall Study in Institute of Medieval Studies in Toronto, 13 th of December 1932 (trans. Martin Andrusieczko, Izabella Andrzejuk).....	235

Reports and reviews

Magdalena Płotka	
Thomism on conferences „In the circle of medieval anthropology” (2011) and „In the circle of medieval metaphysics” (2013) organized by the Section of History of Philosophy UKSW.....	245
Magdalena Płotka	
Report on the visit of historians of philosophy at the University of Gdansk in the framework of research project „The history of philosophy as a philosophical problem.”.....	249
Michał Zembrzuski	
Report of awarding Professor Mieczyslaw Gogacz prizes and symposium „Thomism consistent.”.....	251
Tadeusz Klimski	
Jacek Grzybowski, <i>Byt, Tożsamość, Naród. Próba wyjaśnienia formuły „tożsamość narodowa” w perspektywie metafizyki</i> , Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2012, pp. 693 (Review).....	257
Michał Zembrzuski	
M. Trepczyński, <i>Ścieżki myślenia Alberta Wielkiego i Tomasza z Akwinu, „Campidoglio”</i> , Warsaw 2013, pp. 232 (Review).....	263
Tomasz Pawlikowski	
Tadeusz Kuczyński – <i>Od poznania świata do poznania Boga</i> , Wydawnictwo Petrus, Cracow 2013, pp. 172. (Review).....	269
Jacek Grzybowski	
Politics, morality, virtue - harmony or antinomy? Reflections on the book by Adam Machowski, <i>Teologia polityczna św. Tomasza z Akwinu. Antropologiczno-etyczna interpretacja traktatu „De regno”</i> , Wydawnictwo UMK, Torun 2011, pp. 45.....	277
Izabella Andrzejuk	
M. Płotka, <i>Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora (Opera philosophorum medii aevii, t. 12)</i> , Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2013, pp. 220 (Review).....	287
Note about authors.....	291

Sprawozdanie z wręczenia Nagród imienia Profesora Mieczysława Gogacza i sympozjum pt. „Tomizm konsekwentny”

Dzień 16 listopada 2013 roku na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie przyniósł kolejną, siódmą już, edycję uroczystego wręczenia Nagród im. prof. Mieczysława Gogacza. Wręczenie nagród za najlepsze prace magisterskie, które poświęcone są zgłębianiu i rozpowszechnianiu tomizmu i w tym roku zostało połączone z sympozjum, w ramach którego laureaci prezentowali treść swoich nagrodzonych prac. Sympozjum zatytułowane **Tomizm konsekwentny**, dedykowane zostało obecnemu na spotkaniu profesorowi Mieczysławowi Gogaczowi w 87 rocznicę urodzin.

Jak co roku, zgodnie z przyjętą już tradycją, pierwszy referat na sympozjum wygłosił Gość Honorowy, uczeń Profesora M. Gogacza, dr Paweł Bromski, rektor Wyższej Szkoły Amerykanistyki i Stosunków Międzynarodowych w Warszawie. Referat nosił tytuł: *Nauka i magia w «epoce rozumu»*.

Spotkanie stało się również okazją do zaprezentowania wielu publikacji, które w ostatnim czasie zostały przygotowane przez pracowników Katedry Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej UKSW. Profesor Artur Andrzejuk, który prowadził część związaną z wręczeniem nagród, przedstawił najpierw książkę jednego z jego zmarłych doktorantów – Jana Zatorowskiego. Książka

została zatytułowana: *Synderesis et conscientia. Koncepcja podmiotowej normy moralnej w tekstach Tomasza z Akwinu – jej źródła i kontynuacje*. Zaprezentowana została również publikacja artykułów Profesora M. Gogacza wydana w serii „Opera philosophorum medii aevi” (t. 11), pt. *W kierunku tomizmu konsekwentnego*, która została zredagowana przez A. Andrzejuka i M. Zembrzuskiego. Kolejną przedstawioną książką była praca dr Magdaleny Płotki pt. *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora*, wydana również w serii „Opera philosophorum medii aevi” (t. 12).

Michał Zembrzuski, sekretarz Kapituły Nagrody, poprowadził część Sympozjum związaną z wręczeniem te-

gorocznych nagród. Przypomniął najważniejsze zasady Regulaminu Nagrody i przedstawił laureatów. Nagrody wręczali członkowie Kapituły: prof. A. Andrzejuk, ks. prof. Tomasz Stępień i płk. dr Jerzy Niepsuj.

Oto lista laureatów siódmej edycji Nagrody z 16 listopada 2013 roku wraz z nazwiskami promotorów:

Paulina Biegaj za pracę magisterską pt. *Koncepcja Prawa Bożego w klasycznej filozofii chrześcijańskiej. Analiza podstaw biblijnych, uwag świętego Tomasza, Mieczysława Alberta Krąpca, Tadeusza Ślipki oraz Józefa Tischnera*, promotor: dr hab. Marcin Karas (UJ)

Andrzej Bułeczka: *Dyskusja wokół zagadnienia istoty i istnienia. Tradycja scholastyczna i myśl współczesna wobec stanowiska św. Tomasza z Akwinu*, promotor: dr hab. Jan Kiełbasa (UJ)

Maciej Burkiewicz: *Między „słowem” a „ogłędem”. Racjonalność aktu wiary w świetle Sumy teologii (II-II, qq. 1-16) św. Tomasza z Akwinu*, promotor: ks. dr hab. Piotr Roszak (UMK)

Andrzej T. Kubanowski: *Elementy chrystianologii moralnej Listu do Kolosan w świetle „Super Epistolam B. Pauli ad Colossenses” lectura św. Tomasza z Akwinu*, promotor: ks. prof. dr hab. Mirosław Mróz (UMK)

Merytoryczną część sympozjum rozpoczął wykład dra P. Bromskiego, który zwrócił uwagę na charakterystyczne współczesne zagrożenia, z którymi bo-

rykają się uczelnie wyższe, w których nauka jest z jednej strony traktowana ideologicznie, a z drugiej nadaje się jej metodologii charakter religii. Instrumentalizacja rozumu prowadzi jego zdaniem zarówno do instytucjonalizowania nauki, a w dalszej konsekwencji do jej urynkowania poprzez służbę polityce i ekonomii. P. Bromski zwracając się szczególnie do laureatów tegorocznej nagrody zachęcił do badań naukowych prowadzonych z pasją, których celem będzie poszukiwanie prawdy.

Spśród laureatów, jako pierwsza, wystąpiła mgr P. Biegaj. W swoim wystąpieniu, zatytułowanym *Koncepcja Prawa Bożego w klasycznej filozofii chrześcijańskiej. Analiza podstaw biblijnych, uwag świętego Tomasza, Mieczysława Alberta Krąpca, Tadeusza Ślipki oraz Józefa Tischnera*, zwróciła uwagę na znaczenie filozoficznych rozważań nad prawem Bożym, a także na to, że jego przestrzeganie przez konkretnego człowieka staje się dla niego „być albo nie być”. Przywołując Tomaszowe określenie prawa wiecznego jako „pomysłu Bożej mądrości, o ile nadaje kierunek wszystkim czynnościom i poruszeniom” wskazała, że „porządek” w nim zawarty związany jest z jasno określonym obrazem człowieka i jego życia. Porządek ten jest człowiekowi dostępny poznawczo dzięki posiadaniu rozumu. Jej zdaniem zastosowanie prawa Bożego zostaje związane z przykazaniami, a szczególnie ze sformulowaniem przykazania „miłości Boga i bliźniego”, które skierowane jest do ochrony życia drugiego człowieka, który ma jednocześnie być kochany. Człowiek realizujący treść prawa Bożego, będąc ontycznie zależ-

nym od Boga, pozostaje z Nim w relacji wiary właśnie w kontekście śmiertelnej kondycji związanej z winą, spowodowaną posiadaniem wolnej woli. P. Biegaj stwierdziła, że dwiema najważniejszymi wartościami Prawa Bożego są miłość i poszanowanie życia, które prowadzą do dobrego postępowania. Za M.A. Krapcem wyprowadziła wniosek o relacyjnym charakterze prawa Bożego, które w jej ocenie, związane jest z relacją między osobą i aktem miłości.

Kolejnym prelegentem był mgr A. Bułeczka, również z Uniwersytetu Jagiellońskiego. W swoim referacie, przedstawiającym wyniki badań przeprowadzonych w ramach pisanej pracy magisterskiej, wskazał, że kwestia statusu istnienia jest jednym z najważniejszych zagadnień metafizycznych i filozoficznych w ogóle. W referacie zatytułowanym *Dyskusja wokół zagadnienia istoty i istnienia. Tradycja scholastyczna i myśl współczesna wobec stanowiska św. Tomasza z Akwinu*, podkreślił, że nie można zrozumieć współczesnej debaty filozoficznej, szczególnie odbywającej się w kręgu filozofii analitycznej, bez sięgnięcia do historycznego dochodzenia do twierdzenia o istnieniu, jak również zrozumienia trzynasto- i czternastowiecznego sporu o realną różnicę między istnieniem a istotą. A. Bułeczka przedstawił najważniejsze etapy dochodzenia do problematyki *esse*, a także podstawowe twierdzenia Tomasza na ten temat. Zaakcentował to, że Akwinata nigdy nie głosił twierdzenia o realnej różnicy między istnieniem i istotą. Od różniące je od siebie Tomasz wiedział z jakimi konsekwencjami musi liczyć się ten, kto będzie je traktował czy to jako

przypadłości, czy to jako rzeczy dodawane z zewnątrz istoty. Dla Tomasza bowiem określenie istnienia jako podstawowego komponentu bytu obok istoty, związane było z określeniem różnicy między nimi w kategoriach aktu i możliwości. Odcinał się on bowiem od – jak to określił A. Bułeczka – „klockowego” bądź „puzzlowego” łączenia istoty z istnieniem. Przywołując współczesnych filozofów analitycznych wskazał na P.T. Geacha, który jako pierwszy odniósł się krytycznie do Fregego i Russella, określających istnienie jako „cechę cechy”, która determinuje jedynie niepustość zbioru, który dzięki tej cesze posiada właśnie elementy. A. Bułeczka przywołał również najważniejsze tezy A. Kenny’ego na temat Tomaszowego rozumienia bytu. A. Kenny bowiem określając filozofię bytu Akwinaty jako niespójną i wiodącą do sprzeczności wskazał, że jest ona „sofistyką i złudzeniem”. Prelegent podkreślił, że w swojej pracy omówił krytyczne wobec tego stanowiska ujęcie G. Klimy, który w artykule *On Kenny on Aquinas on Being: A critical review of Aquinas on Being by Anthony Kenny* zarzucił mu nie właściwą ocenę Tomaszowego rozumienia istnienia z powodu stosowania nie odpowiednich narzędzi w analizie. A. Bułeczka przywołał twierdzenia B. Millera, jeszcze innego autora z analitycznej tradycji angielskiej, który stosując aparat analizy językowej miał sformułować teorię istnienia jako realnego składnika bytu, nie będącego jedynie cechą.

Jako kolejny mówca wystąpił mgr M. Burkiewicz, który w wystąpieniu zatytułowanym *Między «słowem» a «oglądem». Racjonalność aktu wiary w świetle «Sumy*

*teologii» (II-II, qq. 1-16) św. Tomasza z Akwinu, zaprezentował najważniejsze twierdzenia swojej pracy magisterskiej. Po pierwsze wiara jest aktem wpisanym w naturę człowieka, stanowiąc owoc współpracy rozumu i woli, a nie wynik ich przeciwstawiania się sobie. Po drugie, wiara jako zasadniczo akt rozumu domaga się zarówno racji wskazujących na słuszność tego, w co się wierzy (*ratio fidei*), pewności płynącej od Ducha Świętego, wreszcie światła (*lumen fidei*), dzięki któremu człowiek dostrzega „konieczność wierzenia” w prawdy objawione. Po trzecie, w akt wiary wpisane jest nie tylko pogłębianie i wyjaśnianie treści, ale również zrozumienie otaczającej nas rzeczywistości, powodujące dążenie do tego, w co się wierzy. Wyjaśnienie racjonalności wiary w ujęciu Akwinaty domaga się zdaniem M. Burkiewicza również ukazania problemu zgody na wiarę (kwestia przyzwolenia – *assensus* oraz *consensus*), pewności i ryzyka z nią związanych, a także zagadnienia niewiary i zepsucia wiary. Ostatecznie M. Burkiewicz uznał, że racjonalność wiary podyktowana jest rozumnością człowieka, który dzięki pomocy darów Ducha Świętego potrafi rozpoznać, zinterpretować i adekwatnie zastosować to, co służy wzrostowi samej cnoty wiary.*

Ostatnim z prelegentów był mgr A.T. Kubanowski, który w referacie pt. *Elementy chrystianologii moralnej Listu do Kolosan w świetle «Super Epistolam B. Pauli ad Colossenses lectura» św. Tomasza z Akwinu*, doszedł do bardzo interesujących wniosków na temat pojmowania Akwinaty jako bibliisty. Najpierw sprecyzował użycie terminu „chrystianologia”, który pojawił się w temacie pracy

oraz w badaniach prowadzonych pod kierunkiem ks. prof. M. Mroza. „Chrystianologia” oznacza naukę o chrześcijaninie, którego egzystencję kształtuje realna relacja do Chrystusa, która prowadzi do upodobnienia i do uwielbionego człowieczeństwa. Skupienie uwagi na aspekcie moralnym doprowadza do wskazania na „działaniowy” charakter chrystianologii. Dzieła Tomasza z Akwinu, który zdaniem A.T. Kubanowskiego był wybitnym komentatorem *Corpus Paulinum*, stanowią również dobrą pomoc do odkrycia tego, na czym polega istota bycia chrześcijaninem. Jego wykład *Listu do Kolosan* stanowi podstawę do wyodrębnienia „wymiarów” w których spełnia się życie chrześcijańskie, a są nimi: łaska Ducha Świętego, ujęta w kategoriach Nowego Prawa, sakrament chrztu oraz cnoty. Temat łaski płynącej od Ducha Świętego jest zdaniem A. T. Kubanowskiego centralnym zagadnieniem teologii moralnej, w nim wiążą się wskazania Dekalogu i Ewangelii oraz odczytywanie Woli Bożej. Chrystus przedstawia bardzo charakterystyczny wymiar życia chrześcijańskiego, które przez *incorporatio in Christo* zostaje określone jako „nowe stworzenie”, a prowadzi przez *imitatio* do *conformitas in Christo*. Zdaniem A. T. Kubanowskiego koncepcja cnót, jaką prezentuje Akwinata dopełnia wcześniejsze zagadnienia, ukazując jednocześnie dynamizm współdziałania tego, co naturalne z tym, co nadnaturalne. Teologia cnót Akwinaty łączy zarówno wątki aretologiczne, jak i charytologiczne – wiąże bowiem cnoty kardynalne z cnotami teologicznymi.

Po sympozjum, które stanowiło prezentację różnych obszarów badań i me-

toł stosowanych przez studentów zarówno filozofii i teologii, odbyło się – już tradycyjnie – spotkanie uczestników uro-

czystości z prof. M. Gogaczem, przy kawie, herbacie i słodyczach.

